

Žaža, Stanislav

K nedožitému životnímu jubileu profesora Romana Mrázka

Opera Slavica. 2012, vol. 22, iss. Supplementum, pp. 1-3

ISSN 1211-7676 (print); ISSN 2336-4459 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/125611>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Prof. PhDr. Roman Mrázek, CSc.
(21. 11. 1921 – 17. 11. 1989)

K nedožitému životnímu jubileu profesora Romana Mrázka

Pro ty z nás, kdo znali profesora Romana Mrázka v dobách rozmachu jeho fyzických i intelektuálních sil, je těžké představit si ho jako devadesátiletého starce. Vždyť v roce 1954, kdy nastoupil do zaměstnání na této fakultě jako odborný asistent, mu bylo teprve 33 let (* 21. 11. 1921). Už zvěsti přicházející z jeho dřívějších pracovišť (působil čtyři roky na gymnáziu a dva roky na JAMU) dávaly tušit, že jde o pedagoga nevšedních didaktických kvalit. O tom se brzy přesvědčily desítky jeho posluchačů a posluchaček naší fakulty, kteří po letech s vděkem dodnes vzpomínají na hodiny strávené v jeho přednáškách a seminářích. Jeho výklady byly často originálně formulované, nezřídka i kořeněné různými anekdotickými výstupy a extempore, ale obsahovaly vždy výstižné vědecké poznatky a doporučení prospěšná pro učitelskou praxi.

Mrázkovy pozoruhodné didaktické schopnosti byly podloženy jeho rozsáhlou a hlubokou vědeckou erudicí, k jejímuž získání vedlo jeho studium ruštiny a historie na FF MU u profesorů Trávníčka, Kurze, Machka, Macůrka a dalších v letech 1939–1947, přervané válkou. Jeho mnohostranný zájem o lingvistickou problematiku a široký pracovní záběr vyústil posléze hlavním proudem v oblast ruské větné skladby. K jejímu studiu přistupoval z hlediska důsledného programového porovnání s češtinou a získal si tak punc uznávaného teoretika konfrontační lingvistiky. Jeho zájem se však postupně rozrostl na široce pojatý a fundovaný popis syntaxe všech slovanských jazyků; týkal se nicméně i dalších odvětví jazykovědy – lze říci, že byl univerzální.

Plody Mrázkových dílčích i širších analýz představují vedle četných studií v časopisech a sbornících jeho knižní monografie, a to *Синтаксис русского творительного* (1964) a 1. díl knihy *Сравнительный синтаксис славянских литературных языков* s názvem *Исходные структуры простого предложения* (1990), obsahující syntézu výzkumů jednoduché věty, jehož vydání se bohužel autor už nedočkal († 17. 11. 1989). Zůstalo tak jen torzo rozsáhlého životního díla, jehož druhá část měla být věnována problematice souvětí.

Z organického sepětí Mrázkova filologického a historického vzdělání pramenil i jeho badatelský záměr upírající se do minulosti. Jedním z jeho výsledků se stala ruský psaná vysokoškolská skriptová učebnice *Историческое развитие русского языка* (1982, 1984, 1988), zpracovaná spolu s G. V. Popovovou z Minska, vysoce ceněná a žádaná i v zahraničí, jíž se dostalo v roce 1983 ocenění od rektora brněnské univerzity jako nejlepšího skripta, která však nebyla

pro ediční problémy vydána knižně. Mrázek byl dále vedoucím autorského kolektivu (jehož členkami byly prof. Z. Trösterová a prof. K. V. Gorškova z Moskvy) i u další knižní publikace z historického vývoje ruštiny; ta byla zamýšlena jako celostátní učebnice a odevzdána do tisku v r. 1989, bohužel zůstala v důsledku tehdejších událostí jen v rukopisu – podobně jako připravované encyklopedické dílo *Ruský jazyk v přítomnosti a minulosti*, které zpracoval spolu s pražskými lingvisty H. Běličovou a O. Leškou. Jeho korekturu spatřil ještě v posledních dnech života.

Výrazným metodologickým rysem Mrázkovy badatelské činnosti je to, že své teoretické závěry vždy důsledně konfrontoval s jazykovými fakty a že s jistou nedůvěrou přijímal ty tendence v lingvistice, které podle jeho mínění preferovaly spekulativní závěry před sepětím s bohatým materiálem živého jazyka. Vítal naopak postupy, v kterých se uplatňuje spojení syntaxe se sémantikou a poukázal v tomto směru na souvislosti nových proudů s názory našich starších lingvistů. Zdůrazňoval také vždy, že je svrchovaně žádoucí, aby výsledky lingvistického výzkumu maximálně přispívaly ke zdokonalování praktické znalosti jazyka, zejména cizího. Sám usiloval o to, aby jeho vlastní práce vynikaly přístupnými formulacemi a jazykovou vytríbeností.

V letech rozkvětu ruštiny po osvobození v roce 1945 byla naléhavým společenským požadavkem potřeba vychovat v brzké době učitelské kádry ruštinářů pro výuku předmětu nově zavedeného ve všech typech škol. Svěho podílu v tomto úsilí se Mrázek zhostil podstatnou účastí na sepsání dvojdílné *Příruční mluvnice ruštiny*, první důsledně konfrontačně pojaté mluvnice ruštiny u nás, která vyšla už v roce 1960 (1979³), a z ní odvozené *Školní mluvnice ruštiny* (1985¹¹). Příspěvkem k plnění požadavku všestranně prohloubit studium ruštiny byla i účast brněnských i jiných rusistů v třech přípravných svazcích nazvaných *Kapitoly ze srovnávací mluvnice ruské a české* (1956–1959).

Z řady Mrázkových zásluh o slavistiku je dále nutno jmenovat jeho hlavní podíl na založení a budování obširné bibliografické kartotéky jazykovědných slavik, kterému věnoval přes čtvrt století, a dále jeho výrazný podíl na organizování čtyř brněnských syntaktických symposií s mezinárodní účastí v letech 1961–1976, která měla široký ohlas v naší i zahraniční odborné veřejnosti.

Uvedené Mrázkovy vědecké kvality neučinily z něho typ kabinetního učenice. Jeho osobnost byla vzdálena i představám mnoha lidí o lingvistech jako suchých patronech. Sympatie mu získával jeho neformální vztah ke kolegům, studentům i aspirantům, nepostrádající osobitý, nenapodobitelný humor, někdy i břitce ironický. Byl ochoten dát se v podstatě kdykoli do diskuse na jakýkoli lingvistický problém, na nějž byl dotázán, nebo naopak dokonce přímo provokovat spolubesedníky k vyjádření o otázce, která mu ležela na mysli, vyžadovat jejich stanoviska a tím je nutit k přemýšlení. Celé generace Mrázkových žáků a žákyň i kolegů, jimž vedl nebo oponoval diplomové a disertační práce, vděčně

vzpomínají na jeho výraznou pomoc a příspěvní k jejich odbornému růstu. Z nás k nim náleží vedle jiných i pokračovatel Mrázkova výzkumu historie ruštiny na naší fakultě doc. A. Brandner.

K Mrázkovu profilu, vzdálenému představě o suše racionálním lingvistovi, patří jeho vnitřní vztah k literatuře, zvláště ruské, nejen jako k objektu lingvistického výzkumu, ale i jako k součásti kultury. Bylo mu blízké i muzické umění a jeho praktické uplatnění – byl nadán mimořádnou interpretační schopností klavíristy. Umění věnoval i část své produkce: v raném období své publikační činnosti přeložil z ruštiny knihu o pěveckém umění a studii o dějinách španělského divadla.

Výrazná byla mezinárodní pozice prof. Mrázka. Byl členem *Societas Linguistica Europaea* a *Société linguistique de Paris*, hostujícím profesorem na univerzitách v Německu (1969, 1970, 1985, 1986). Jeho práce byla široce oceňována zejména ve všech slovanských zemích, ale i v Německu, ve Skandinávii a v USA. Spolupracoval s řadou světových slavistů, kteří ho navštěvovali; jeho možnost cestovat do západních zemí byla ovšem v tehdejší době omezená. Není snad ani nutno uvádět, že byl dlouholetým členem a funkcionářem i našich různých vědeckých institucí: Jazykovědného sdružení ČSAV, České asociace rusistů, redakční rady Čs. rusistiky a Spisů FF brněnské univerzity.

Přestože se prof. Mrázkovi již za života dostalo uznání zahraničních institucí (např. z Bulharska), zčásti i našich, nebylo mu v důsledku jeho světonázorového a politického profilu umožněno dosáhnout hodnosti doktora filologických věd, kterou by si byl jako výrazná vědecká osobnost v oboru slovanské filologie plně zasloužil. Náš Ústav slavistiky ocenil zásluhy Romana Mrázka při různých příležitostech: vzpomněl především jeho nedožitých osmdesátin uspořádáním konference *Jazykovědná rusistika na počátku nového tisíciletí* v roce 2001, ale ohlasu nedošel bohužel dvojí návrh Ústavu (1996, 2001) na udělení zlaté medaile MU Romanu Mrázkovi k 75. a 80. narozeninám.

Závěrem zdůrazněme, že se profesor Roman Mrázek zásadním způsobem podílel na formování vědeckého profilu brněnské univerzitní rusistiky a slavistiky. Ta ho pokládá za jednu ze svých sloupových osobností. K jeho pracím a myšlenkám se budeme vždy s uznáním a úctou vracet a v trvalé paměti si zachováme i Mrázkův výrazný lidský profil učitele a kolegy.

Stanislav Žaža
21. 11. 2011